

fóru OSN nebo mimo ně, na univerzální, mnohostranné či bilaterální základně.

V OSN, podobně jako tomu bylo u Všeobecné deklarace lidských práv nebo Deklarace o zásadách upravujících využívání kosmického prostoru, mohou být později přijímány rezoluce a deklarace k jednotlivým zásadám, jakož i sjednávány úmluvy o nich, nebo lze později přikročit i ke smluvnímu zakotvení všech sedmi zásad najednou, v jednom velmi významném paktu.

Konkretizovat, vykládat, aplikovat a obohacovat o nové prvky budou moci státy zásady mírového soužití i v rámci oblastních organizací, seskupení států, v mezích jednotlivých kontinentů, ve vztazích se svými sousedy a jinými státy, ať již v nových mezinárodních smlouvách, nebo obyčejových pravidlech, které založí⁶⁰⁾.

Doc. dr. VILÉM STEINER, CSc.

ÚPRAVA OTÁZEK UZNÁNÍ A VÝKONU CIZÍCH ROZHODNUTÍ V MEZINÁRODNÍCH SMLOUVÁCH, JEJÍ VÝVOJ, ZÁSADY A VÝZNAM

I.

Smlouvy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí mají svou dlouhodobou historii, v níž lze zároveň sledovat celkový vývoj mezinárodních styků mezi státy na tomto úseku. Jejich základ je třeba sledovat již ve smlouvách, jimiž se upravovala ve XIII. století tzv. koloniální jurisdikce mezi severoitalskými státy a ostatními státy evropskými nebo mimoevropskými, jakož i mezi italskými státy samými a pro níž byl dán podnět v neobyčejně rozvinutém již tehdy obchodu mezinárodním.¹⁾

Zatím co se však tyto první tzv. jurisdikční smlouvy již podle svého označení nesly především k vymezení a rozhraničení jurisdikce a tím i k odstranění možných jurisdikčních konfliktů mezi smluvními státy, vynutil si teprve pozdější značně širší a stále více se rozvíjející mezinárodní obchod a vědeckotechnický rozvoj souvisící s kapitalistickým výrobním způsobem a spadající již do XVIII. a zejména pak do XIX. a XX. století vznik vlastních smluv exekučních, které byly zaměřeny již přímo ke stanovení podmínek výkonu a popř. i uznání cizích rozhodnutí, jakož i některých dalších procesních aktů, jako např. soudních smírů, notářských zápisů a rozhodčích nálezů. Smlouvy samy navazovaly na příslušnou úpravu vnitrostátní, která připouštěla exekuci na základě cizích titulů; k nejstarším úpravám tohoto druhu náležela francouzská ordonnance z r. 1629, která však ve svém čl. 121 činila ještě rozdíil, pokud šlo o výkon cizích rozhodnutí proti francouzským, anebo cizím občanům.²⁾ Za nejstarší ze zmíněných smluv je zase nutno pokládat smlouvu,

⁶⁰⁾ Ukončeno k 15. únoru 1968.

¹⁾ K tomu srov. Krčmář: Základy Bartolovy a Baldovy teorie mezinárodního práva soukromého, Praha 1910, str. 71 násl. a tam uvedená bohatá literatura.

²⁾ Srov. Meili, Das internationale Zivilprozessrecht auf Grund der Theorie, Gesetzgebung und Praxis, Zürich 1904. I. díl, str. 13: Les jugements rendus, contrats des obligations reçues es royaumes et souverainetés étrangères pour quelque cause que ce soit, n'auront aucune hypothèque ni exécution en notre dit Royaume, ains tiendront les contrats lieu de simples promesses et nonobstant les jugements, nos sujets contre lesquels ils auront été rendus pourront de nouveau débattre leurs droits comme entiers par devant nos officiers.

kteou uzavřela Francouzská koruna se Švýcarskem (Bund der eidgenössischen Katholischen Orte) v Solothurnu dne 5. 5. 1715 a smlouva francouzsko-sardinská z 1. 3. 1760. Tyto smlouvy byly přitom ovšem pouze předzvěstí vlastních smluv exekučních, neboť směřovaly původně toliko proti dlužníkům, kteří uprchli z území státu rozsudkového na území druhého smluvního státu, aby se tak vyhnuli plnění svých závazků. Teprve v dalším jejich přepracování se staly smlouvami, které zajistily mezi smluvními státy exekuční právní pomoc v plném rozsahu, tj. i proti dlužníku v jeho vlastním státě. Tak Solothurnská smlouva z r. 1715 se stala základem dodnes platné smlouvy francouzsko-švýcarské z r. 1869 a smlouva francouzsko-sardinská z r. 1760 zase základem nové platné smlouvy francouzsko-italské z 3. 6. 1930.

Byla to vůbec Francie a ostatní země románské, kterým náležel v té době primát na uzavírání těchto smluv i v jejich dalším rozvíjení. Je také třeba říci, že neustále se rozvíjející úprava smluvní, vykazovala silný zpětný vliv i na úpravu vnitrostátní, popř. na judikaturu, zejména ve směru zmírnění původně v ní kladených podmínek pro výkon, popř. uznání cizích rozhodnutí.

Potřeby hospodářského života a vzájemných, stále více se prohlubujících styků mezi moderními státy pak způsobily, že počet dvoustranných exekučních smluv uzavíraných v XIX. a XX. století mezi jednotlivými státy dále vzrůstal,³⁾ a že dokonce i takové státy, jako např. Velká Británie nebo Spojené státy americké, které se původně stavěly zdrženlivě k jejich uzavírání, se postupně staly buď samy smluvními stranami, anebo alespoň umožnily, jako např. Velká Británie prostřednictvím zákona »Foreign judgements (Reciprocal enforcement) Act« z r. 1933, exekuční pomoc za podmínky vzájemnosti též s jinými státy.

Méně úspěšnými byly pokusy upravit tuto obtížnou jinak matérii uznání a výkonu cizích rozhodnutí v celoevropském měřítku smlouvami kolektivními, mnohostrannými (multilaterálními). Základní překážka, která se ukázala bránit ratifikaci některých návrhů usnesených a přijatých na Haagských konferencích mezinárodního práva soukromého a dotýkající se těchto otázek spočívala v značné různosti příslušnostních a popř. i kolizních kritérií platných — pokud jde o tyto věci — v jednotlivých evropských státech. Tak prakticky neuspěly nejen návrhy Haagské konference z r. 1902 o konfliktech zákonů a soudnictví se zřetelem k rozluce a rozvodu manželů, nýbrž ani návrh z r. 1925 o uznání a výkonu soudních rozhodnutí.⁴⁾

Úspěšnými se ukázaly toliko Haagská procesní úmluva z r. 1905 a Haagská úmluva o civilním řízení z r. 1954, publikovaná v ČSSR pod č. 72/1966 Sb., jakož i mezinárodní úmluva o přepravě zboží po železnicích vyhlášená v Československu původně pod č. 58/1938 Sb., která nyní platí v nové podobě a kterou se budeme zabývat zvláště. U všech těchto úmluv však jde o uznání

³⁾ Jejich texty jsou zachyceny v alfabtickém uspořádání podle jednotlivých zemí u W. Jellinka v díle: Die zweiseitigen Staatsverträge über Anerkennung ausländischer Zivilurteile, Berlin—Tübingen, 1953, v díle II. Kromě smluv v tomto díle uvedených je třeba poukázat ještě na smlouvy další, zejména na smlouvu německo-belgickou z 30. 6. 1958, na smlouvu belgicko-švýcarskou z 29. 4. 1959, na smlouvu italsko-holandskou ze 17. 5. 1959 apod. [pokud jde o text těchto smluv, srov. např. Mémoires et Annexes établies par le Bureau Permanent de la Conférence de la Haye de droit international privé; document préliminaire No 1/1962].

⁴⁾ Srov. Actes de la Cinquième conférence de la Haye pour le droit international privé, La Haye 1925, dále též W. Jellinek, Die zweiseitigen Staatsverträge über ausländischer Zivilurteile, Berlin—Tübingen 1953, II. díl, str. 381.

a výkon rozhodnutí týkajících se pouze zvláštních a poměrně úzkých otázek. Zcela oddělenou skupinu uprostřed ostatních států evropských představují v těchto věcech státy severské (nordické), tj. Finsko, Dánsko, Island, Norsko a Švédsko, kterým se podařilo cestou mezinárodních smluv zejména Mezi-skandinávské konvence o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí z 6. 3. 1932, jakož i smlouvy o mezinárodním právu soukromém z 6. 2. 1931, mezinárodní konvence o vymáhání vyživovacích příspěvků z 10. 2. 1931, konvence konkursní ze 7. 11. 1933 a konvence o dědickém právu z 19. 11. 1934 unifikovat materiální i procesní právo též pro oblast uznání a výkonu soudních rozsudků a smírů, i když jen na teritoriu menšího rozsahu. Podobných úspěšných výsledků, pokud jde o uznání a výkon cizích rozhodnutí, se podařilo dosáhnout mezi Argentinou, Bolívií, Paraguayí, Peru a Uruguayí ještě také v Montevidejské smlouvě procesní z r. 1883 a 1940, jakož i patnácti jihoamerickým státům, které ratifikovaly Código Bustamante z r. 1928.⁵⁾

Mezi zdařilé pokusy o unifikaci právních předpisů na tomto úseku je třeba nakonec jmenovat ještě také mnohostrannou Newyorskou úmluvu o vymáhání výživného v cizině, vyhlášenou v ČSSR pod č. 33/1959 Sb., jakož i Ženevskou úmluvu o výkonu cizích rozhodčích nálezů č. 191/1931 Sb. a z poslední doby pak Newyorskou dohodu o výkonu rozhodčích nálezů č. 74/1959 Sb. a Evropskou úmluvu o obchodní arbitráži č. 176/1964 Sb.

Existence dosavadních mezinárodních smluv upravujících tyto otázky zejména dosavadních smluv mnohostranných, mezi něž patří především zmíněná již Ženevská úmluva o výkonu cizích rozhodčích nálezů č. 191/1931 Sb. a Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů č. 74/1959 Sb. zdála by se nasvědčovat tomu, že není třeba žádné mnohostranné úpravy další. Takový závěr by však nebyl správný. Obě multilaterální smlouvy dotýkají se jen jednoho druhu rozhodnutí, totiž rozhodčích nálezů. Jsou mimo to podepsány a ratifikovány dosud jen některými zeměmi evropskými i mimo-evropskými, neplatí např. pro značnou část asijských zemí, pro naprostou většinu afrických zemí a stále ještě pro několik zemí evropských, včetně více než poloviny zemí socialistických. Za tohoto stavu jsou proto časté případy, že se obchodní podniky některé ze zemí, které ratifikovaly zmíněné úmluvy a smlouvy, dostanou do styku s obchodními partnery ze zemí stojících mimo zmíněné úmluvy, anebo, že některé z obchodních podniků, pro jejichž státův jinak platí zmíněné mezinárodní úmluvy, odepřou podepsat v konkrétním případě rozhodčí doložku a rozhodování případných sporů zůstane pak řádným soudům. Vzájemné uznání a výkon rozhodnutí těchto soudů nebývá však obvykle zajištěno ani smlouvou dvoustrannou. Možnost výkonu takových rozhodnutí v cizině na základě mnohostranné konvence ukazovala se proto v poslední době všestranně výhodná. Výhodnou se jevila taková úprava výkonu rozhodnutí bezesporu i v jiných věcech občanskoprávních než v těch, které souvisejí se zahraničním obchodem. Pokud jde o rozhodnutí soudní, je totiž Haagskou procesní úmlouvou ze 17. 7. 1905 a Haagskou konvencí o civilním řízení z 1. 3. 1954 smluvně zajištěn pouze výkon rozhodnutí o procesních nákladech. Ostatní mezinárodní mnohostranné smlouvy s výjimkou zmíněné Newyorské úmluvy o vymáhání výživného v cizině č. 33/1959 Sb., dále též Haagské konvence z 15. 4. 1958 o uznání a výkonu rozhodnutí týkajících

⁵⁾ Kodex byl ratifikován těmito státy Střední a Jižní Ameriky: Bolívií, Brazílií, Dominikánskou republikou, Ecuadorem, Guatemalou, Haiti, Hondurasem, Chile, Kostarikou, Kubou, Nicaraguou, Panamou, Peru, Salvadorem, Venezuelou.

se alimentačních závazků vůči dětem, jsou pak jen regionální povahy a rovněž počet jejich signatářů není ještě úplný. Také počet smluv dvoustranných upravujících výkon soudních rozhodnutí není stále uspokojivý. Ve všech těchto případech jevila se tedy konvence zajišťující výkon rozhodnutí znějících na peněžitá plnění onou chybějící a někdy alespoň subsidiární mezinárodní úpravou otázek, na nichž musí mít každý stát eminentní zájem především z hlediska potřeb rozvíjení mezinárodních hospodářských styků a stále vzrůstajícího zahraničního obchodu.

Tato potřeba mezinárodní úpravy otázek uznání a výkonu rozhodnutí v majetkových věcech v poslední době stále více zřejmější, našla také efektivní odraz hned v několika směrech. Odpovídalo jí jednak projednání těchto otázek na 48., 49., 50. a 51. konferenci International Law Association, kde jedním z předmětů jednání byla také příprava návrhu konvence o uznání a výkonu cizích rozhodnutí za účasti nejvýznačnějších představitelů nauky, jednak vypracování Haagské konvence o uznání a výkonu rozhodnutí ve všech věcech civilních a obchodních v r. 1966, jejímž signatářem by se mohlo nepochybně stát z důvodů, o nichž byla již učiněna zmínka, také Československo.

Všechny dosud zmíněné pokusy o unifikaci předpisů mezinárodního práva soukromého a procesního v této oblasti, ať již jde o pokusy, které zůstaly zcela neúspěšnými, anebo se popř. staly i částečně úspěšnými, svědčí zároveň zřetelně o tom, že dosažení žádoucího cíle harmonie zákonů (Harmony of Laws, Gesetzsharmonie),⁶⁾ jakož i bezkonfliktního rozhraničení kompetence soudních orgánů mezi státy v širokém mezinárodním měřítku je stále ještě vzdálené a že mu brání dosud především skutečnost nerovnoměrného vývoje jednotlivých států samotných a s tím spojené rozdílné jejich ekonomické zájmy. Tomu pak také nutně odpovídá různorodost pojetí jejich příslušnostních řádů a kolizních kritérií s příslušnostním řádem vždy úzce spjatých.

Pokud v této souvislosti jde o státy socialistické, lze říci, že jejich ekonomické a politické zájmy jsou vyjádřené také v jejich vzájemné spolupráci jak v oblasti hospodářské, tak i politické, včetně smluvní úpravy vzájemných vztahů v oblasti právní. K tomu přistupuje též skutečnost, že sama vnitrostátní právní úprava v těchto zemích je si nutně velice blízká, i když vyjadřuje ještě též určité zvláštnosti nebo tradice spojené s historickým vývojem jejich právních institutů.

To došlo také vyjádření počínaje r. 1947 v postupném uzavírání bilaterálních smluv mezi evropskými socialistickými státy o tzv. právní pomoci či o právních stycích, kterými se podařilo v podstatě sjednotit mezinárodní právo soukromé a procesní evropských socialistických zemí, i pokud jde o otázku uznání a výkonu cizích rozhodnutí na rozsáhlém území střední, jižní a východní Evropy.

Vzhledem k tomu, že se Československo řadilo již dříve ke státům s rozsáhlým počtem exekučních smluv, bude nutné, abychom tyto smlouvy v dalším podrobili podrobnějšímu rozboru tak, že si nejdříve povšimneme smluv mezi Československem a státy kapitalistickými, dále smluv Československa s ostatními zeměmi socialistickými a nakonec smluv o přepravě zboží po železnicích.

Aby pak bylo možné pochopit smluvní úpravu s rozličnými státy, pokládáme za vhodné provést nejdříve rozbor zásad, na nichž mohou smlouvy o uznání

⁶⁾ K tomu srov. Wolff: Private International Law, Oxford 1945, str. 16, dále Kahn: Abhandlungen zum internationalen Privatrecht, München und Leipzig, 1928, sv. I, str. 310, 316, 326.

a výkonu cizích rozhodnutí vůbec spočívat a na nichž také spočívají celé jejich soustavy, vytvářené skupinami zemí takovými smlouvami navzájem spjatých.

II.

Sledujeme-li nejdříve jednotlivé smlouvy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí v západní Evropě, a to v oblasti zemí románských, které jsou jejich kolébkou, zejména pak smlouvy, které uzavřela Francie,⁷⁾ zjišťujeme, že všem těmto smlouvám je společná jako klíčová podmínka výkonu popř. uznání cizích rozhodnutí, že tato rozhodnutí byla vydána nalézacím orgánem k tomu kompetentním; nedostatek mezinárodní příslušnosti (pravomoci) nalézacího orgánu je také jedním z důvodů, pro něž se připouští nevyhovět návrhu na výkon rozhodnutí v druhém smluvním státě. Sama mezinárodní příslušnost ciziny (pravomoc cizích soudů) je pak podle těchto smluv určena především na základě invokace určitých smlouvou přímo stanovených a tedy smluvených sudišť (fór).⁸⁾ V některých smlouvách pak ještě k tomu přistupuje možnost subsidiárního použití zásady hypotetického promítání příslušnostních norem státu výkonu rozhodnutí do příslušnostního řádu země, kde vykonávané rozhodnutí vzniklo.⁹⁾

Mezi země, které se řadí svými smlouvami k systému vypočítaných (evokačních) fór s případnou doložkou o použití principu hypotetické příslušnosti státu vykonávajícího patří též Švýcarsko a Itálie, zejména ve vzájemném smluvním poměru.¹⁰⁾

Obě země však uzavřely také smlouvy, v nichž jako základního určovatele příslušnosti používají principu hypotetické příslušnosti.¹¹⁾ Itálie přitom výjimečně aplikuje princip hypotetické příslušnosti ve zvláštní podobě tím, že měří příslušnost nalézacího státu popř. ještě pomocným hlediskem daným »podle všeobecných zásad práva mezinárodního«;¹²⁾ těmito pak míní zásady, k nimž lze dospět vědeckým zkoumáním a syntézí podávající se z vnitrostátní i smluvní úpravy těchto otázek.

Zásadně v opačném poměru pak obou zmíněných hledisek, tj. hlediska hypotetické příslušnosti na místě prvého a vypočtených sudišť (fór) jako hlediska podpůrného používá Velká Británie ve smlouvách, které uzavřela na základě zákona Foreign Judgment Act z r. 1933 s Francií a Belgií,¹³⁾ neboť podle těchto smluv nutno posoudit příslušnost nalézacího soudu nejdříve podle »pravidel mezinárodního práva soukromého« (rozumí se tím ovšem i práva procesního) státu výkonu a teprve podpůrně je třeba použít určovatelů, jimiž jsou smluvně zajištěna další, a to výslovně smluvená fóra.

7) Srov. W. Jellinek, cit. dílo, II. díl, str. 302 násl.

8) K tomu srov. např. čl. 1—10 smlouvy francouzsko-švýcarské z 15. 6. 1869; text Jellinek, cit. dílo, díl II., str. 316 násl.

9) K tomu srov. např. čl. 1 odst. 1 a oddíl II smlouvy francouzsko-italské z 3. 6. 1930; text Jellinek, cit. dílo, díl II., str. 311 a 313 násl.

10) K tomu srov. čl. 1 a 2 smlouvy italsko-švýcarské z 3. 1. 1933; text v cit. díle W. Jellinka, II. díl, str. 336 násl.

11) Srov. např. čl. 4, 5 smlouvy švýcarsko-švédské z 15. 1. 1936; text v díle W. Jellinka, díl II., str. 372.

12) Srov. čl. 19 odst. 1 smlouvy italsko-turecké z 10. 8. 1926; text v cit. díle W. Jellinka, díl II., str. 342.

13) Text smluv srov. v cit. díle W. Jellinka, II. díl, str. 264, 302.

Státy střední Evropy, zejména Rakousko a Německo,¹⁴⁾ které ve svých vnitrostátních úpravách uznání a výkonu cizích rozhodnutí pracují s principem hypotetické příslušnosti a vzájemnosti jako se základními podmínkami účinnosti cizích rozhodnutí, promítají zásadu hypotetické příslušnosti též do příslušných mezinárodních smluv a střídají tuto zásadu popř. s daleka ještě volnějším zásadou generální příslušnosti ciziny, kterou nepřipouštějí toliko v případě, že by tím byla porušena výlučná pravomoc státu, kde má být cizí rozhodnutí vykonáno, a zajišťují tak přitom smluvně v podstatě toliko výlučnou pravomoc soudům státu výkonu.

Za zcela výjimečnou nutno pokládat úpravu, která váže uznání nebo výkon cizího rozhodnutí v otázce mezinárodní příslušnosti (pravomoci ciziny) toliko na splnění příslušnosti (pravomoci) nalézacího soudu podle jeho vlastního příslušnostního řádu bez jakékoli další doložky a která se vyskytuje zcela sporadicky v úpravě vnitrostátní.¹⁵⁾

Takto pojaté základní systémy smluvní, z nichž jeden (západoevropský) vychází z principu vypočítaných sudišť, druhý (severoevropský) pak z principu hypotetické příslušnosti, ať již pojaté v ryzí formě, anebo modifikované podle zásad mezinárodního práva soukromého (procesního) státu exekučního, dospěly jen postupně — jak jsme viděli — ke kombinaci obou principů a ukazovaly tak v časovém vývoji zároveň cestu ke sblížení obou východisek. Toto sblížování se pak zvláště projevilo v návrhu 5. Haagské konference, který — i když nebyl přijat všeobecně — znamenal další etapu vývoje na cestě smluvní úpravy otázek uznání a výkonu cizích rozhodnutí, neboť se stal sám základem některých dvoustranných smluv. Zvláštní formy vyrovnání příslušných vzájemných rozdílů v otázkách vnitrostátní úpravy mezinárodní příslušnosti ciziny, našly mimo to státy severské ve smlouvách už dříve zmíněných, a také — jak ještě dále uvidíme — ve svém vzájemném vztahu státy socialistické.

1. Pokud jde o uznání a výkon cizích rozhodnutí, uzavřelo Československo již před druhou světovou válkou některé dvoustranné smlouvy, z nichž dosud platí smlouva s Itálií č. 127/1926 Sb., se Švýcarskem č. 23/1929 Sb., s Řeckem č. 41/1929 Sb., se Španělskem č. 19/1931 Sb. a s Portugalskem č. 23/1931 Sb.

I když jsou si tyto smlouvy rozsahem problémů, jichž se dotýkají, i svým obsahem velice podobné, přesto se liší některé z nich navzájem zejména přístupem k řešení otázky mezinárodní příslušnosti ciziny. Z tohoto hlediska je lze dělit na smlouvy, k nimž došlo již vlivem 5. Haagské konference z r. 1925 a ty z nich, které byly koncipovány ještě bez tohoto vlivu. K posléze jmenovaným náleží smlouva čs.-italská z 6. 4. 1922, která vznikla ještě před 5. Haagskou konferencí, i když byla ratifikována až po r. 1926, a která při smluvní úpravě mezinárodní soudní příslušnosti vychází z principu hypotetické projekce příslušnostního řádu státu výkonu do státu rozsudkového v čisté podobě.¹⁶⁾

Všechny ostatní zmíněné smlouvy jsou již koncipovány jako pokus o sblížení mezi soustavou založenou na vypočtených fórech na straně jedné a sou-

14) Srov. v podrobnostech text smluv uzavřených Rakouskem v cit. díle W. Jellinka, II. díl, str. 353—363, smluv uzavřených Německem pak str. 291—301.

15) Tak např. ustanovení § 1915 Kalifornského Code of Civile Procedure z r. 1907.

16) Podle čl. 1 cit. smlouvy je cizí rozhodnutí z hlediska mezinárodní příslušnosti soudu nalézacího vykonatelné v druhém smluvním státě, »jestliže podle zákonných ustanovení platných ve státě, kde rozhodnutí bylo předloženo, soudní úřady státu, kde rozhodnutí bylo vydáno, byly příslušnými rozhodovat ve sporné věci«.

stavou hypotetické příslušnosti na straně druhé, neboť výkon rozhodnutí je v nich učiněn závislým ve směru příslušnosti ciziny na tom, že příslušnostní řád státu rozsudkového není v rozporu s výlučnou pravomocí státu, kde rozhodnutí má být vykonáno.¹⁷⁾

Od hypotetické projekce příslušnostního řádu jednoho smluvního státu do státu druhého in toto, liší se toto pojetí volnější vazbou příslušnostních řádů obou smluvních států v tom smyslu, že zde dochází v podstatě ke smluvnímu obou smluvních států v tom smyslu, že zde dochází v podstatě ke smluvnímu uplatnění principu generální mezinárodní příslušnosti (pravomoci) ciziny, jehož použití je vyloučeno jen tehdy, jestliže by znamenalo porušení výlučné pravomoci státu exekučního, kterou nelze vyloučit ani výslovnou prorogací.

Pokud jde o ostatní podmínky výkonu cizího rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních, činí zmíněné smlouvy již jednotně jeho výkon závislý na tom, že rozhodnutí nabylo právní moci ve státě, kde vzniklo, že se nesmí přičít veřejnému pořádku, a že oběma sporným stranám bylo umožněno zúčastnit se řízení. Kromě těchto dvoustranných smluv věnovaných výlučně otázkám uznání a výkonu cizích rozhodnutí, je ČSSR vázána ještě dalšími dvoustrannými smlouvami, které se dotýkají otázky výkonu cizího rozhodnutí pouze jako jedné z mnoha jiných otázek své úpravy a míří přitom toliko na smluvní úpravu výkonu soudního výroku o nákladech řízení.¹⁸⁾

Po vypočtení dvoustranných smluv, kterými je ČSSR vázána v poměru ke státům kapitalistickým, jakož i po stručné analýze jejich některých zásad, které usnadňují tyto smlouvy zařadit do schématu celkového jejich vývoje ve světovém měřítku, je třeba zmínit se také ještě o smlouvách mnohostranných.

Z těchto smluv týkajících se uznání a výkonu cizích rozhodnutí v majetkových věcech je třeba jmenovat Haagskou procesní úmluvu z r. 1905, Haagskou úmluvu o civilním řízení z r. 1954, jakož i Newyorskou úmluvu o vymáhání výživného v cizině č. 33/1959 Sb. Všechny uvedené smlouvy se ovšem otázky výkonu cizího rozhodnutí dotýkají v relacích toliko značně specifických.

Pouze otázek výkonu rozhodnutí o nákladech řízení proti žalobci (inter-venientovi) se dotýkají Haagská procesní úmluva z r. 1905 (srov. čl. 18, 19) a Haagská úmluva o civilním řízení č. 72/1966 Sb. (srov. čl. 18, 19),¹⁹⁾ zatím co Newyorská úmluva o vymáhání výživného v cizině č. 33/1959 Sb., která sama má vůči speciálním mezinárodním úmlouvám subsidiární platnost (srov. čl. 1 odst. 2), umožňuje zase jen vymáhání výživného pro osobu žijící na území jedné smluvní strany proti osobě povinné žijící na území druhé smluvní

¹⁷⁾ Tak např. podle čl. 1 smlouvy čs.-švýcarské z 21. 12. 1926 bude soudní rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních, vydané v jednom smluvním státě, uznáno ve státě druhém, jestliže »předpisy o mezinárodní soudní příslušnosti platné podle práva státu, kde rozhodnutí je uplatňováno, nevyklučují příslušnost druhého státu k rozhodování ve věci, o kterou jde«. Obdobnou úpravu obsahují též ostatní zmíněné smlouvy.

¹⁸⁾ Patří sem zejména smlouva čs.-italská č. 166/1926 Sb. (čl. 4, 5), dodatková dohoda čs.-švýcarská č. 9/1928 Sb. (čl. 5), doplňující Haagskou úmluvu č. 72/1966 Sb. (srov. sděl. č. 7/1947 Věst. mín. sprav.), smlouva čs.-řecká č. 40/1929 Sb. (čl. 3), dodatková dohoda čs.-španělská č. 18/1931 Sb. (čl. 6), doplňující Haagskou úmluvu č. 72/1966 Sb., dodatková dohoda čs.-portugalská č. 22/1931 Sb. (čl. 6), doplňující Haagskou procesní úmluvu z r. 1905, smlouva čs.-turecká č. 75/1933 Sb. (čl. 4) a meziresortní dohoda čs.-rakouská sděl. č. 12/1948 Věst. mín. sprav.

¹⁹⁾ V poměru k ČSSR jsou nyní vázány Haagskou procesní úmluvou z r. 1905: Island, Izrael a Portugalsko; Haagskou úmluvu o civilním řízení z r. 1954 pak tyto státy: Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Itálie, Jugoslávie, Lucembursko, Maďarsko, Německá spolková republika, Nizozemí, Norsko, Polsko, Rakousko, Španělsko, Švédsko a Švýcarsko.

strany.²⁰⁾ Otázku vlastního výkonu cizího rozhodnutí týkajícího se výživného však sama neupravuje a ponechává jí národní úpravě státu výkonu těchto rozhodnutí, popř. jiné úpravě smluvní.

2. V poměru mezi státy socialistickými dostalo se otázce uznání a výkonu cizího rozhodnutí obsáhlé úpravy na úrovni dvoustranných smluv o právní pomoci či o právních stycích, které byly uzavírány postupně od r. 1947 mezi všemi evropskými socialistickými státy.²¹⁾

Příznačně pro úpravu obsaženou v těchto smlouvách je jednak skutečnost, že se úprava dotýká uznání a výkonu cizích rozhodnutí jak v majetkových věcech, tak i ve věcech statusových, tj. ve věcech manželských, a podle většiny smluv i ve věcech zjištění a popření otcovství, dále pak, že pravomocná rozhodnutí jednoho smluvního státu mají být podle smluv uznána a vykonána na území druhého smluvního státu bez dalšího, zvláštního (delibacního) řízení a jen za přezkoumání určitých smluvně pro to stanovených podmínek; tím je na základě smluvním dosaženo stavu, který byl případně v nauce označen jako společenství rozsudků.²²⁾

Smlouvy upravující uznání a výkon rozhodnutí v majetkových věcech musely nejdříve také určit rozsah majetkových nároků, které se mohou stát předmětem takového rozhodnutí. Řadí sem pak jednak rozhodnutí o nárocích ve věcech občanských i rodinných včetně rozhodnutí o dědictví (čl. 50 smlouvy čs.-jugoslávské), jakož i soudní smíry v těchto věcech, jednak rozhodnutí trestních soudů vynesená v tzv. adhézním řízení (s výjimkou smlouvy čs.-polské a čs.-rumunské) a konečně i rozhodčí nálezy a smíry uzavřené před rozhodci. Posléze zmíněná úprava je významná z toho důvodu, že některé socialistické státy neratifikovaly dosud Ženevskou ani Newyorskou úmluvu o výkonu rozhodčích nálezů.

Smluvní úpravu přitom charakterizuje také zakotvení principu hospodárnosti řízení i jeho bezformálnosti, což se zračí např. v tom, že návrh na uznání či výkon může být podán nejen u soudu výkonu, ale i u soudu, který rozhodoval v první stolici a který pak postoupí návrh s příslušnými doklady a potvrzeními sám soudu země výkonu.

K podmínkám, které přezkoumává podle smluv soud výkonu toliko jako předběžné otázky uznání nebo výkonu cizího rozhodnutí, patří vedle požadavku právní moci a vykonatelnosti samého rozhodnutí, požadavku důsledného provedení zásady »audiatur et altera pars«, požadavku, aby výkonu nebránila překážka věci rozsouzené a podmínky, že se rozhodnutí nesmí přičít veřejnému pořádku státu výkonu (výslovně tuto podmínku vytýká pouze smlouva čs.-jugoslávská v čl. 51 písm. e) i v čl. 13 a smlouva čs.-polská v čl. 6), ještě také požadavek, aby rozhodnutí bylo vydáno orgánem podle smlouvy kompe-

²⁰⁾ V poměru k ČSSR jsou smlouvou č. 33/1959 Sb. vázány: Brazílie, Cejlon, Dánsko, Finsko, Francie, Guatemala, Haiti, Izrael, Itálie, Jugoslávie, Maroko, Monako, Německá spolková republika, Nizozemí, Norsko, Pákistán, Pojsko, Řecko, Švédsko a Západní Berlín.

²¹⁾ Úprava tato je obsažena v poměru čs.-bulharském v čl. 24, 49–56 smlouvy č. 57/1954 Sb., v poměru čs.-německém v čl. 27, 49–57 smlouvy č. 38/1957 Sb., v poměru čs.-sovětském v čl. 25, 45–52 smlouvy č. 29/1958 Sb., v poměru čs.-rumunském v čl. 45–56 smlouvy č. 31/1959 Sb., v poměru čs.-albánském v čl. 40–51 smlouvy č. 97/1960 Sb., v poměru čs.-maďarském v čl. 45–61 smlouvy č. 91/1962 Sb., v poměru čs.-polském v čl. 43–57 smlouvy č. 66/1962 Sb. a v poměru čs.-jugoslávském v čl. 50–60 smlouvy č. 207/1964 Sb.

²²⁾ Srov. Zitelmann, Internationales Privatrecht, München und Leipzig, I, 1897, str. 10.

tentním. A je to právě tato poslední podmínka, k jejímuž řešení nepřistoupily smlouvy zcela jednotně. V tomto jejich přístupu se zároveň také zračí i určitý vývoj, jímž smlouvy samy postupně procházely, i uplatnění zkušeností s jejich prováděním.

Na principu příslušnosti hypotetické spočívají v tom směru smlouvy časově nejstarší, tj. smlouva čs.-bulharská a smlouva čs.-německá.²³⁾

Na uplatnění principu generální příslušnosti státu nalézacího, s určitou korekturou provedenou formou vypočtených sudišť je založeno řešení obsažené ve smlouvě čs.-sovětské.²⁴⁾

Z principu generální příslušnosti ciziny modifikovaného však požadavkem, aby věc nenáležela výhradně do pravomoci orgánu dožádaného o výkon, vycházejí smlouvy čs.-rumunská, čs.-albánská a čs.-maďarská.²⁵⁾

Smlouva čs.-polská a čs.-jugoslávská pracuje konečně s principem evokačních fór ve smlouvě uvedených, přičemž smlouva čs.-jugoslávská tento princip modifikuje subsidiárním použitím principu příslušnosti hypotetické.²⁶⁾

Jakékoliv formálnosti je zbaveno i uznání rozhodnutí v manželských věcech. To je umožněno především tím, že hmotně právní otázky důvodů zrušení manželství rozvodem i podstata institutu neplatnosti manželství spočívá v socialistických státech v podstatě na stejných zásadách již v příslušné úpravě vnitrostátní. Podle smluv se proto uznání rozhodnutí v manželských věcech provádí bez jakéhokoliv dalšího (delibáčního) řízení, pokud ovšem orgán země uznání nebyl sám k rozhodnutí výlučně příslušný anebo nevydal již dříve ve věci pravomocné rozhodnutí. Smlouvy se vzájemně liší toliko v některých podružných otázkách a ve vytyčení okruhu osob, jehož se rozhodnutí, které má být smluvním postupem uznáno, může dotýkat a v určení podmínky jejich státního občanství.

Otázka uznání rozhodnutí ve věcech zjištění a popření otcovství je smluvně upravena jen v poměru čs.-rumunském (čl. 45 smlouvy), čs.-albánském (čl. 42 smlouvy), čs.-maďarském (čl. 45 odst. 1 smlouvy), čs.-polském (čl. 43 smlouvy) a čs.-jugoslávském (čl. 57 smlouvy). Rovněž v těchto věcech se uznání rozhodnutí provede podle smluv bez delibáčního řízení, které se jinak mimo obor smluvní vyžaduje. Také zde je smluvní postup podmíněn tím, že orgán státu uznání nevydal již dříve sám ve věci pravomocné rozhodnutí, anebo že nebyl podle vnitřních předpisů k vydání rozhodnutí výlučně příslušným.

Hodnotíme-li závěrem úpravu obsaženou ve dvoustranných smlouvách mezi socialistickými státy společně s výsledky analýzy jednotlivých institutů smluvně zde upravených, nabízí se nutně též otázka, zda by přirozeným zakončením vývoje, který se ve smlouvách zračí, jakož i všech zkušeností získaných při jejich dosavadním použití, se nemohla stát smlouva mnohostranná, která by mohla na tomto základě upravit jednotně a komplexně široký okruh otázek mezinárodního práva procesního i mezinárodního práva soukromého.

3. Otázky výkonu cizího rozhodnutí se vedle dosud zmíněných smluv dotýkají ještě smlouvy zcela speciální, za něž pokládáme především smlouvy upravující mezinárodní přepravní styk po železnicích, z nichž nejstarší je smlouva uzavřená v Bernu poprvé již v r. 1890, která byla od té doby mnohokrát revidována.

²³⁾ K tomu srov. čl. 54 smlouvy čs.-bulharské a čl. 56 smlouvy čs.-německé.

²⁴⁾ Srov. čl. 45 písm. a) smlouvy čs.-sovětské, jakož i její čl. 28, 32 a 33 odst. 4 a).

²⁵⁾ Srov. čl. 45 odst. 1 smlouvy čs.-rumunské, čl. 40 odst. 1 smlouvy čs.-albánské a čl. 45 odst. 1 smlouvy čs.-maďarské.

²⁶⁾ Srov. čl. 43 smlouvy čs.-polské a čl. 51 písm. b) smlouvy čs.-jugoslávské.

Pro ČSSR platí nyní na tomto úseku v podstatě tento dvojí smluvní režim:

a) V oblasti mezinárodní železniční dopravy se vztahy mezi ČSSR a Belgií, Bulharskem, Dánskem, Finskem, Francií, Jugoslávií, Libanonem, Lichtenštejnskem, Lucemburskem, Maďarskem, Německem (NDR i NSR), Nizozemím, Norskem, Polskem, Portugalskem, Rakouskem, Rumunskem, Řeckem, Španělskem, Švédskem, Švýcarskem, Tureckem a Velkou Británií řídí Mezinárodní úmluvou o přepravě zboží po železnicích (CIM) a Mezinárodní úmluvou o přepravě cestujících a cestovních zavazadel po železnicích (CIV), publikovanou vyhl. min. zahr. věci č. 6/1965 Sb.²⁷⁾

V oblasti mezinárodní železniční přepravy zboží v poměru ČSSR k Albánii, Bulharsku, Maďarsku, Demokratické republice Vietnam, Německé demokratické republice, Čínské lidové republice, Korejské lidové demokratické republice, Mongolské lidové republice, Polsku, Rumunsku a Sovětskému svazu platí zase Dohoda o mezinárodní železniční přepravě zboží (SMGS) původně vyhlášená pod č. 81/1951 Sb., a platná nyní ve znění z 1. 7. 1966, jakož i Dohoda o přepravě cestujících a cestovních zavazadlech po železnicích v přímém mezinárodním styku (SMPS) ve znění z 1. 4. 1965.

Ve všech těchto smlouvách je upravena též otázka výkonu rozhodnutí a s ní spojená otázka mezinárodní soudní příslušnosti pro řízení o žalobě z přepravní smlouvy, a to tak, že žalobu je možné podat jen soudu příslušnému podle vnitřních procesních předpisů té země, u jejíž železnice byla podána reklamace. Takovou reklamaci je podle československé úpravy možné podat u Kontroly mezinárodní železniční přepravy, zřízené k vyřizování těchto reklamací. Žalobu samu je však nutné podat vždy u soudu příslušného podle obecných předpisů, neboť uvedené úmluvy a dohody v tom směru odkazují zřetelně na národní úpravu.

V daném případě bude tedy obecná příslušnost československých soudů určena ustanovením § 84 a 85 odst. 2 o. s. ř., podle nichž obecným soudem organizace, proti níž směřuje návrh (§ 84 o. s. ř.) a již zde mohou být buď Východní dráhy, nebo Střední dráhy, nebo Severozápadní dráhy, anebo popř. Jihozápadní dráhy (srov. § 2 odst. 2 vl. nař. č. 44/1954 Sb.), bude soud, v jehož obvodu mají tyto organizace své sídlo (§ 85 odst. 2 o. s. ř.), nikoli tedy — jak se někdy v praxi děje — soud, kde má své sídlo Kontrola mezinárodní železniční přepravy. Ta totiž nemá sama právní subjektivitu a nemůže ve sporu vystupovat za Československé státní dráhy ani uplatňovat jejich jménem případné regresní nároky vůči cizím železnicím. U zmíněné Kontroly, jakožto zvláštního účelového útvaru je podle našeho názoru možné uplatňovat toliko reklamace, jejichž realizace je podmínkou podání žaloby.

Vedle soudu takto obecně příslušného by ovšem byl k podání žaloby příslušný event. též soud na výběr daný, určený ustanovením § 87 písm. b) o. s. ř. To by však bylo možné jen za předpokladu, že žalobu podává u soudu svého sídla buď organizace, která je sama bezprostředním účastníkem právního vztahu z mezinárodní železniční přepravy, anebo popř. jiná organizace jednající na základě smlouvy příkazní (srov. § 491 až 504 zák. č. 101/1963 Sb.).

²⁷⁾ Ke státním, které používají obou úmluv, patří od 1. 1. 1966 též Sýrie a Irák. Dosud neprovádějí úmluvy Maroko, Tunís a Libanon přesto, že je již podepsaly.

Časopis pro mezinárodní právo, roč. XII, číslo 2, Academia, nakladatelství Československé akademie věd, Vodičkova 40, Praha 1 — Nové Město, dpú 1, tel. 24 62 41. Tiskne Rudé právo, náměstí Rudé armády 13, Brno. Rozšiřuje Poštovní novinová služba, objednávky a předplatné přijímá Poštovní novinový úřad — Ústřední administrace PNS, třída Obránců míru 2, Brno. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje Poštovní novinový úřad — Vývoz tisku, Jindřišská 14, Praha 1 — Nové Město. Cena jednotlivého čísla 8 Kčs. Předplatné na celý ročník (4 čísla ročně) Kčs 32,—, US \$ 4,80, L stg 2,—, DM 19,20. Toto číslo vyšlo v dubnu 1968. A-05*81282.

© Academia, nakladatelství Československé akademie věd 1968